

Том I

„Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српској ученој друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције.

Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише.

Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.”

Академик Нада Милошевић-Ђорђевић,
уредник едиције

„Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”.

Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине.

Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић, *spiritus movens*-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одиграла упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини.

И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге:

„Процес *наше* ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.”

А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!”

Академик Владимир С. Костић,
председник САНУ

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

P R E S I D E N C Y

LIFE AND WORK OF
**FEMALE
FELLOWS**

OF THE SERBIAN LEARNED SOCIETY,
SERBIAN ROYAL ACADEMY
AND THE SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

VOLUME I

Editors-in-chief

Academician Ljubomir Maksimović

Academician Zoran Knežević

Editor

Academician Nada Milošević-Dorđević

Belgrade 2021

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА
ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТОМ I

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Борђевић

Београд 2021

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО ЖЕНА ЧЛАНОВА
СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд

За издавача
академик Владимир С. Костић

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

Дизајн корица, прелом и графичко уређење
Никола Стевановић

Лектор за српски језик
Тања Рончевић

Лектор за енглески језик
Јелена Митрић

Коректори
Ана Барбатесковић
Ратка Павловић

Стручни сарадници
Бранка Поповић
Вера Батина
Жаклина Марковић
Јелена Межински-Миловановић
Лидија Лутовац
Марина Нинић
Милена Ивановић
Мирослав Јовановић
Светлана Симоновић-Мандић
Снежана Крстић-Букарица

ISBN 978-86-7025-879-2 (целина)
ISBN 978-86-7025-880-8 (том I)

Тираж 1000 примерака

Штампа
Планета принт, Београд

За пратећи компакт-диск коришћен је материјал Архива Радио Београда

© Српска академија наука и уметности 2021

АКАДЕМИЈСКИ САВЕТ

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА
академик Владимир С. Костић

ЧЛАНОВИ

академик Јасмина Грковић-Мејџор
академик Исидора Жебељан
академик Мирјана Живојиновић
академик Јованка Калић
академик Десанка Ковачевић-Којић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Нада Милошевић-Ђорђевић
академик Милена Стевановић
академик Олга Хаџић
академик Веселинка Шушић
академик Злата Бојовић
академик Радмила Петановић
академик Милица Стевановић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР ЕДИЦИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

ЧЛАНОВИ

академик Злата Бојовић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Олга Хаџић

САДРЖАЈ

- | 9 | ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ
АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА
- | 11 | FOREWORD BY SASA PRESIDENT
ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ
- | 13 | ПРЕДГОВОР
Нада Милошевић-Ђорђевић
- | 19 | PREFACE
Nada Milošević-Đorđević
- | 25 | КАТАРИНА ИВАНОВИЋ (1811–1882)
Ненад Макуљевић
- | 57 | KATARINA IVANOVIĆ (1811–1882)
Nenad Makuljević
- | 59 | АДЕЛАЈН ПОЛИНА ИРБИ (1831–1911)
Слободан Г. Марковић
- | 92 | ADELIN PAULINA IRBY (1831–1911)
Slobodan G. Marković
- | 95 | ИСИДОРА СЕКУЛИЋ (1877–1958)
Слободанка Пековић
- | 128 | ISIDORA SEKULIĆ (1877–1958)
Slobodanka Peković
- | 131 | ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ (1898–1993)
Александра Вранеш
- | 185 | DESANKA MAKSIMOVIĆ (1898–1993)
Aleksandra Vraneš
- | 189 | ЗОРА ПЕТРОВИЋ (1894–1962)
Јасмина Чубрило
- | 230 | ZORA PETROVIĆ (1894–1962)
Jasmina Čubrilo
- | 233 | ЉУБИЦА МАРИЋ (1909–2003)
Борислав Чичовачки
- | 280 | LJUBICA MARIĆ (1909–2003)
Borislav Čičovački
- | 285 | ЉУБИЦА ЈАНКОВИЋ (1894–1974)
Селена Ракочевић, Младена Прелић
- | 317 | LJUBICA JANKOVIĆ (1894–1974)
Selena Rakočević, Mladena Prelić
- | 319 | ЉУБИЦА ЦУЦА СОКИЋ (1914–2009)
Ирина Суботић
- | 366 | LJUBICA ČUČA SOKIĆ (1914–2009)
Irina Subotić
- | 369 | ФАНУЛА ПАПАЗОГЛУ (1917–2001)
Маријана Рицл
- | 390 | FANULA PAPAZOGLU (1917–2001)
Marijana Ricić
- | 398 | ОЛГА ЈЕВРИЋ (1922–2014)
Јеша Денегри
- | 426 | OLGA JEVRIC (1922–2014)
Ješa Denegri
- | 429 | ОНОР БРИЏИТ ФЕЛ (1900–1986)
Џенет Вон (превод Весна Костић)
- | 458 | HONOR BRIDGET FELL (1900–1986)
Dame Janet Vaughan

ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА

У есеју „Људска глад за предговорима” Умберто Еко констатује да у само два случаја предговор не може да нашкоди: „први, када је аутор покојни,... и други, када свима знан и дубоко поштован аутор напише предговор врло младом почетнику”. Овај предговор, међутим, указује на трећу могућност: аутор предговора је пред делом коме је предговор намењен, тачније пред ауторима о којима се у делу ради, тешко препознатљив, да је потпуно безопасно по целокупни подухват ако само као наратор из сенке фактографски наведе разлоге зашто је књига којој такав предговор претходи уопште написана. И да одмах дам одговор: сви разлози ове књиге, којима ни неспретни предговор не може да науди, једноставно су у списку чланица Српске академије наука и уметности (САНУ) којима је ова књига, иначе прва у низу, намењена.

Стара заблуда да је „мушкарац кадар да размишља о бесконачности, док жене дају смисао коначности” једна је од оних подвала којима се упорно чувала патријархална подела улога, места и могућности – једна непокретна, догматска свест која је своју плодну подлогу налазила и у националним академијама наука и/или уметности широм света. Искрено говорећи, није јој побегла ни САНУ. Али су из те сенке ипак успевале да побегну неке особе које су својим делом постајале неизбежне, и даље праћене самоувереним жамором да се ради о изузецима који потврђују правило. Та иста свест и са истом намером понудила је сада већ изанђалу констатацију која треба женама да пружи привид каквог-таквог учешћа у „великим нарацијама” мушког света, да иза сваког успешног мушкарца стоји жена. Ко, међутим, стоји иза успешне жене? Мени се чини најчешће она сама. Вековима је над таквим изузетним женама као Дамоклов мач висила успомена на Хипатију, која је у V веку у Александрији била учитељица више математике и Платонове филозофије, која је страдала у бестијалном линчу руље „разјарених” хришћана, уосталом као и њено дело, чије је постојање сачувано још само у причама. Да ли само зато што је веровала у друге богове? Коначно, и наша средина има своје, истина мање сурове примере.

Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”. Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине. Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић,

spiritus movens-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одигравала упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини. И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге: „Процес нашеї ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.” А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!

FOREWORD BY SASA PRESIDENT ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ

In the essay “The Human Thirst for Prefaces” by Umberto Eco, it has been ascertained that it is only in two cases that the preface cannot be harmful: “the first one, when the author is deceased..., and the second, when a well-known and highly esteemed author writes preface to a very young novice”. Nevertheless, this preface indicates a third possibility: the author of this preface has found himself before the work to which the preface has been written, more precisely before the authors whose life and work have been described in the book, as being a person who is hardly perceptible, and consequently it is completely harmless to the whole endeavor if he only as a shadowy narrator factually states the reasons why the book preceded by such a preface was written at all. I shall provide an immediate answer: all the reasons behind publishing this book, to which even a clumsy preface cannot do any harm, can simply be found in the list of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) to whom this book, the first one in a series, is dedicated to.

The old misconception that “a man is capable of thinking about infinity, while women give meaning to finitude” is one of those hoaxes that has persistently guarded a patriarchal division of roles, positions and opportunities – an immobile, dogmatic mindset that found its fertile basis in national academies of sciences and/or arts around the world. Lay it on the line, the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) was no exception. Nevertheless, some individuals still managed to step out of the shadows, and owing to their achievements to make themselves inevitable, even though they were constantly accompanied by a confident murmur that they were only exceptions that proved the rule. That same mindset and with the same intention offered nowadays an obsolete statement that was supposed to give women the illusion of at least some kind of participation in the “great narratives” of the male world, that behind every successful man there stood a woman. But who stands behind a successful woman? It seems to me most often she herself. For centuries, the memory of Hypatia, who was a teacher of higher mathematics and Plato’s philosophy in Alexandria in the 5th century and who perished in the bestial lynching of a mob of “enraged” Christians, as well as her achievements, whose existence was preserved only in stories, was hovering over such exceptional women as the sword of Damocles. Is it just because she believed in other gods? Finally, there were similar, even though less harsh, examples in our midst as well.

This, in my opinion, necessary book was unexpectedly well, but not without some resistance, received by the SASA itself, with the fear that its essence came from the political correctness of “banalized feminism”. Given that I eye-witnessed the development of the idea behind this book, I would say: it is far from the truth. The idea of Nada Milošević-Đorđević, who is the spiritus movens of this whole undertaking, is the apotheosis of the creativity of our female fellows that took place in parallel with painstaking efforts to deal with prejudices in a not always friendly setting. And nothing, nothing more... After all, as Isidora Sekulić, to whose work the chapter of this book is dedicated, once noted down: “The process of our liberation has been by turns funny and sad, serious and tragic, but also inevitable, because any other transition would be a simple denial of our existence”. And they did exist! At least in the SASA, fortunately, indeed they did exist!

ПРЕДГОВОР

Академијски пројекат о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности обухвата укупно 47 жена, закључно са 2018. годином. У Српско учено друштво изабрана је 1876. чувена сликарка Катарина Ивановић, а 1885. велика добротворка српскога народа, писац и просветитељ – Британка Аделајн Полина Ирби. Од 1885. до 1939, када је у Српску краљевску академију примљена Исидора Секулић, прошло је више од пола века, да би двадесет година касније, 1959, Десанка Максимовић била изабрана у Српску академију наука. Од 1959. до 1979. у Академију је примљено десет жена, од 1979. до 2000. године – осам; од две хиљадите – двадесет и пет жена, што јесте значајно повећање броја жена академика, али је у односу на 1469 академика од настанка Друштва српске словесности до данас – незнатно.

Идеја да се објави једна сажета књига која би, уз поређење са другим балканским и европским академијама, пружила преглед живота и делатности жена примљених у Српску академију наука и уметности и њених претеча, потекла је од академика Видојка Јовића. Замишљена је као зборник одломака из текстова жена академика, појединих њихових слика, вајарских и музичких остварења, са одабраном биографијом и литературом. Предвиђено је да се, поред Видојка Јовића, писањем чланака о женама академицима бави и Нада Милошевић-Ђорђевић, а да одломке из текстова одабере Гордана-Теодора Жујовић, бивши руководиоца Библиографског одељења. Извршни одбор Академије прихватио је ту идеју још 2008, али она тада није реализована.

На иницијативу председника Српске академије наука и уметности, академика Владимира Костића, оформљен је нови пројекат почетком октобра 2016, да би крајем октобра био конституисан Савет и Уређивачки одбор Академијске едиције. Владимир Костић је замољен да буде на челу Савета, а за чланове Савета изабране су жене чланови САНУ: Олга Хаџић (Одељење за математику, физику и гео-науке), која је, нажалост, у међувремену преминула; Милена Стевановић и Радмила Петановић (Одељење хемијских и биолошких наука); Веселинка Шушић, сада, такође, покојна, и Душица Лечић-Тошевски (Одељење медицинских наука); Нада Милошевић-Ђорђевић, Јасмина Грковић-Мејдор, Злата Бојовић (Одељење језика и књижевности); Десанка Ковачевић-Којић, Јованка Калић, Мирјана Живојиновић (Одељење историјских наука); Исидора Жебељан, која је, нажалост, у међувремену

преминула, Милица Стевановић (Одељење уметности). У Уређивачки одбор ушле су Олга Хаџић, Душица Лечић-Тошевски, Злата Бојовић и као главни уредник – Нада Милошевић-Ђорђевић. Коначно утврђивање библиографије чланова припало је Библиографском одељењу Библиотеке САНУ (пре свега, Марини Нинић и Светлани Симоновић-Мандић). Послове секретара Одбора обављала је на почетку Милена Ивановић из Сектора за међународну сарадњу, да би, пошто је напустила Академију, од 2017. ове послове преузела Лидија Лутовац из Сектора за послове Председништва и стручни сарадник Одељења језика и књижевности и Одељења уметности. Крајем 2018. на место секретара Одбора дошла је госпођа Вера Батина, стручни сарадник Академијиних одбора.

За припремање наше едиције, као узор нам је послужила едиција САНУ, основана 1992. под називом *Животи и дело српских научника и научника српског порекла*, у којој је до сада објављено 17 томова. Први уредник био је, сада покојни, академик Милоје Сарић. Садашњи главни уредник је академик Владан Ђорђевић. Преузели смо из ове едиције обим и структуру чланака, биографије личности, њихова достигнућа, одјек у критици, начин позивања у основном тексту на библиографију и резиме. Прилагодили смо „узор” нашим потребама: повећали број илустрација, посебно када је реч о ликовним уметностима, јер оне визуализују анализе у тексту, додали смо компакт-дисккове за музичке уметности. У биографије жена чланова увели смо неку врсту мемоарског приступа тексту у коме би личност о којој је реч могла да евоцира не само сећања на сопствени живот, него и на доживљене, преломне тренутке у друштвеним и историјским околностима у којима се нашла, попут емигрирања у Србију за време последњег рата или одлазак у иностранство због бољих услова за научни рад.

Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српског научног друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције. Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише. Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.

У првом тому, сликар Катарина Ивановић тема је рада професора Филозофског факултета у Београду др Ненада Макуљевића; просветитељ, британска добротворка Аделајн Полина Ирби (Adeline Paulina Irby) – професора Факултета политичких наука др Слободана Г. Марковића; књижевник Исидора Секулић – научног саветника Института за књижевност и уметност др Слободанке Пековић; песник Десанка Максимовић – професора Филолошког факултета др Александре Вранеш;

сликар Зора Петровић – професора Филозофског факултета др Јасмине Чубрило; композитор Љубица Марић – професора Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислава Чичовачког; етнокореолог Љубица Јанковић – ванредног професора Факултета музичке уметности др Селене Ракочевић и др Младене Прелић, вишег научног сарадника Етнографског института САНУ; сликар Љубица Цуца Сокић – професора емеритуса Академије уметности у Новом Саду др Ирине Суботић; историчар Фанула Папазоглу – др Маријане Рицл, професора Филозофског факултета у Београду; вајар Олга Јеврић – такође професора Филозофског факултета у Београду Јерка Денегрија; аутор чланка о биологу Онор Бриџит Фел (Honor Bridget Fell) је члан британског Краљевског друштва Џенет Вон (Dame Janet Vaughan). /Чланак је преузет из *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, преводилац на српски је проф. Весна Костић./

Следе остали томови едиције. Трудили смо се да, колико год је било изводљиво, равномерно расподелимо биографије жена чланова по томовима.

О лингвисти Милки Ивић писао је академик Предраг Пипер. О сликару Милеви Мици Тодоровић писала је др Сарита Вујковић, директор Музеја савремене уметности у Бањој Луци; о лингвисти Ирени Грицкат-Радуловић рад су сачинили професори Филолошког факултета – др Даринка Гортан Премк, др Рајна Драгићевић и др Александар Милановић; о инжењеру технологије Паули Путанов – професори Технолошког факултета Универзитета у Новом Саду – др Ерне Е. Киш и др Горан Ц. Бошковић. О математичару Милеви Првановић чланак је написала др Неда Бокан, професор Математичког факултета Универзитета у Београду; о математичару и бихевиоралном економисти Олги Хаџић рад је саставио дописни члан САНУ Владимир Ракочевић. Аутор рада о лекару, физиологу Веселинки Шушић је академик Душица Лечић-Тошевски; о историчару уметности Гордани Бабић-Ђорђевић – дописни члан САНУ Миодраг Марковић; о историчару Десанки Ковачевић-Којић – академик Момчило Спремић; о историчару Јованки Калић – др Ђорђе Бубало, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду. Лингвиста Зузана Тополињска (Zuzanna Topolińska) једина је одбила учешће у едицији. О лекару Стојанки Алексић (уз њену помоћ) писала је новинар Славица Сарајлија. Филологу и слависти Светлани Михајловној Толстој (Светлана Михайловна Толстая) намењено је излагање дописни члан САНУ Љубинко Раденковић; историчару Загорки Гавриловић – др Бојан Миљковић, научни саветник Византолошког института САНУ; историчару књижевности Нади Милошевић-Ђорђевић – др Бошко Сувајџић, професор Филолошког факултета Универзитета у Београду; књижевнику и критичару Светлани Велмар-Јанковић – др Михајло Пантић, професор београдског Филолошког факултета; историчару Јелени Јурјевној Гусковој (Елена Юревна Гуськова) – заслужни радник Руске Федерације Тамара Замјатина; композитору Исидори Жебељан – професор Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислав Чичовачки; историчару византологу Мирјани Живојиновић – др Владета Јанковић, професор београдског Филолошког факултета; историчару византологу Ангелики Е. Лаију (Αγγελική Λαίου) – академик Љубомир Максимовић; инжењеру електротехнике Зоји Поповић – др Милан Илић, професор Електро-

техничког факултета у Београду; слависти и историчару уметности Аксинији Цуровој (Аксинија Джурова) – др Зоран Ракић, професор београдског Филозофског факултета. Слависта и фолклориста Габријела Шуберт (Gabriella Schubert) дала је аутобиографију и анализу својих дела. Рад о недавно преминулој Јелени Милојковић-Ђурић, културологу и музикологу, редиговало је уредништво едиције.

О психијатру Душици Лечић-Тошевски писао је академик Владимир С. Костић; о лингвисти Јасмини Грковић-Мејдор – сада покојни академик Милорад Радовановић; о историчару уметности Енгелини Сергејевној Смирновој (Енгелина Сергеевна Смирнова) – академик Гојко Суботић. Молекуларни биолог Милена Стевановић изложила је, уз аутобиографију, и разматрања о својим радовима, којима се прикључио и академик Драгослав Маринковић; о сликару Милицы Стевановић, на основу интервјуа са њом, писала је историчар уметности и ликовни критичар Бојана Бурић. Гордана Вуњак-Новаковић дала је свој животопис и анализу својих научних достигнућа. Аутобиографију и анализу својих радова изложила је биолог Радмила Петановић, а у писању чланка учествовао је и академик Драгослав Маринковић. Аутор чланка о историчару књижевности Злати Бојовић је академик АНУРС Бранко Летић. У писању чланка о етномузикологу Јелени Јовановић суделовао је академик Иван Јевтић; о историчару Мири Радојевић академик Љубодраг Димић; о лекару Татјани Симић – академик Љубисав Ракић; о биохемичару Тањи Ђирковић Величковић – рад је написао академик Богдан Шолаја.

Пред нама се први пут појављује зборник радова у потпуности посвећен женама члановима Српске академије наука и уметности и њених претходница до наших дана. Споменућемо да је о женама академицима писано и раније, али увек у оквиру једног ширег захвата – о улози истакнутих жена у друштву – као што је публикација *Српкиња, њезин животи и рад, њезин културни развој и њезина народна умјетност до данас*, која је објављена 1913. у Сарајеву, на 128 страна. Уредници су „Српске књижевнице”, а наклада – Добротворна задруга Српкиња у Иригу (репринт издање: Графопалир, Бања Лука 2013). У публикацији се даје увид у стваралаштво Катарине Ивановић и Исидоре Секулић. Другим речима, указано је на жене које су већ биле или ће постати чланови Академије, у контексту свога времена. Покреће се „женско питање”, објективно, са нагласком на важност образовања жена и њихов допринос друштву (њих преко 60 у свим гранама културе). Сама књига је утолико значајнија што је објављена почетком двадесетог века. Друго дело под насловом: *Izuzetne žene Srbije: XX-XXI vek*, Beograd, Zepter Book World d.o.o. 2016, 236 str. (Posebna izdanja – Druga strana istorije, knj. I, urednik Neda Todorović), између сто жена од друштвеног и културног значаја, посвећује пажњу академицима Милки Ивић, Исидори Секулић, Десанки Максимовић, Љубици Цуци Сокић, Гордани Вуњак-Новаковић, Душици Лечић-Тошевски и Исидори Жебељан.

Не желим да истичем наш подухват или тешкоће са којима смо се суочавали. Дугујем посебну захвалност Лидији Лутовац, која је више од две године мирно прихватала моје уредничке захвате, водила кореспонденцију са сарадницима, будно пратила текстове. Захваљујем и оним члановима Савета који су се несегично укључили у проналажење погодних аутора за писање чланака, попут академика

Мирјане Живојиновић или академика Милице Стевановић, која је размишљала о идејном решењу назива едиције. Посебно захваљујем руководиоцу Сектора за издавачку делатност САНУ Снежани Крстић-Букарици на идеји да се за сваког члана о коме је реч у излагању наведе мото. Такође, захваљујем Николи Стевановићу за инвентивно решење корица прве књиге у едицији. Захвална сам и госпођи Вери Батини која је финализирила прикупљање рукописа, као и Бранки Поповић из Сектора за послове Фонда САНУ за истраживања у науци и уметности, на техничкој помоћи.

Треба да се нагласи да зборник о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности не би ни сада настао, нити био приведен крају, да се за њега није заложио председник Српске академије наука и уметности Владимир С. Костић.

Нада Милошевић-Ђорђевић

PREFACE

The academic project on the female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts encompasses a total of 47 women, up to and including 2018. The famous painter Katarina Ivanović was elected a member of the Serbian Learned Society in 1876, whereas the great benefactor of the Serbian people, writer and educator – the British woman Adeline Paulina Irby became its member in 1885. From 1885 to 1939, when Isidora Sekulić was elected a member of the Serbian Royal Academy, more than half a century passed, and twenty years later, in 1959, Desanka Maksimović became a member of the Serbian Academy of Sciences. From 1959 to 1979, ten women became members of the Academy, from 1979 to 2000 – eight; from 2000 onwards – twenty-five women, and even though it has been a significant increase in the number of female fellows of the Academy, it is pretty insignificant when compared with 1,469 fellows in total since the founding of the Society of Serbian Letters to date.

The idea to publish a concise book that would, including the comparison with other Balkan and European academies, provide an overview of the lives and careers of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors, came from academician Vidojko Jović. The book has been envisaged as a collection of excerpts from the papers authored by female fellows, some of their paintings, sculptures and musical works, with selected biography and references. In addition to Vidojko Jović, Nada Milošević-Đorđević is also envisaged to embark on writing articles about female fellows, whereas Gordana Teodora Žujović, former head of the Bibliographic Department, will make a selection of excerpts from the texts. Even though the SASA Executive Board of the Academy accepted the idea in 2008, it was not put into practice back then.

At the initiative of the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Academician Vladimir Kostić, a new project was established in early October 2016, whereas the Council and the Editorial Board of the Academic Edition were constituted in late October. Vladimir Kostić was asked to be the head of the Council, and SASA female fellows were elected as its members: Olga Hadžić (Department for Mathematics, Physics and Geosciences), who, unfortunately, passed away in the meantime; Milena Stevanović and Radmila Petanović (Department of Chemical and Biological Sciences); Veselinka Šušić, now also deceased, and Dušica Lečić-Toševski (Department of Medical Sciences); Nada Milošević-Đorđević, Jasmina Grković-Mejdžor, Zlata Bojović (Department of Language and Literature); Desanka Kovačević-Kojić, Jovanka Kalić, Mirjana

Živojinović (Department of Historical Sciences); Isidora Žebeljan, who, unfortunately, passed away in the meantime, Milica Stevanović (Department of Arts). Olga Hadžić, Dušica Lečić-Toševski, Zlata Bojović and as the editor-in-chief – Nada Milošević-Đorđević became the members of the Editorial Board. The SASA Bibliographic Department (primarily Marina Ninić and Svetlana Simonović-Mandić) was in charge of the final putting together of the bibliography of the fellows. Milena Ivanović, from the Sector for International Cooperation, initially performed the tasks of the Board Secretary, and after her departure from the Academy, as of 2017, Lidija Lutovac, from the Sector for Presidency Affairs, who is also an expert associate of the Department of Language and Literature and the Department of Arts, assumed the duties of the Board Secretary. In late 2018, Mrs Vera Batina, who is an expert associate of academic boards, took on a role as the Board Secretary.

We have modelled our edition on another SASA edition, launched in 1992 under the title *Life and Work of Serbian Scientists and Scientists of Serbian Descent*, which encompasses 17 volumes so far. Its first editor was, the now deceased, Academician Miloje Sarić. Its current editor-in-chief is Academician Vladan Đorđević. We have taken from this edition the scope and structure of articles, biographies of individuals, their achievements, echoes in criticism, system of referencing in the main text and summary. We have adapted our “role model” to meet our needs: increased the number of illustrations, especially when it comes to fine arts, because they visualize the analyses in the text, included CDs for musical arts. We have employed a sort of a memoir approach in the biographies of female fellows, wherein the person in question could evoke not only memories of her own life, but also of some personally experienced, turning points in social and historical circumstances in which the person in question found herself, such as emigrating to Serbia during the last war or going abroad because of better conditions for scientific work.

Before us is a collection of papers which is to be published under the title *Life and Work of Female Fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts*, in four volumes. The Council of the edition and the Editorial Board agreed that the papers on women should be arranged chronologically in the volumes, by the time when they were elected to a fellowship. Thus, the first volume begins with the paper on Katarina Ivanović, and the last one ends with papers on women elected in 2018. This arrangement allows readers to be up to date with the latest scientific and artistic achievements, while at the same time to be able to get acquainted with the overviews of the past.

We tried to bring the papers in line with the basic idea of the edition. Some formal inconsistency between the papers stems mainly from the diversity of the material being processed. Sometimes it depends in part on the personal approach of the author of the paper or the request of the SASA fellow the paper was written about. In general, the richness of this edition is in the diversity of its content.

The first volume contains the paper on the painter Katarina Ivanović authored by Dr Nenad Makuljević, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the British educator and philanthropist Adeline Paulina Irby – authored

by Dr Slobodan G. Marković, Professor at the Faculty of Political Sciences; the paper on the writer Isidora Sekulić – authored by Dr Slobodanka Peković, Research Fellow at the Institute of Literature and Art; the paper on the poet Desanka Maksimović – authored by Dr Aleksandra Vraneš, Professor at the Faculty of Philology; the paper on the painter Zora Petrović – authored by Dr Jasmina Čubrilo, Professor at the Faculty of Philosophy; the paper on the composer Ljubica Marić – authored by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; the paper on the ethnochoreologist Ljubica Janković – authored by Dr Selena Rakočević, Associate Professor at the Faculty of Music, and Dr Mladena Prelić, Senior Research Associate at the SASA Institute of Ethnography; the paper on the painter Ljubica Cuca Sokić – authored by Dr Irina Subotić, Professor Emeritus at the Academy of Arts in Novi Sad; the paper on the historian Fanula Papazoglu – authored by Dr Marijana Ričl, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the sculptor Olga Jevrić – authored by Jerko Denegri, who is also Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The author of the article on the biologist Honor Bridget Fell is Dame Janet Vaughan, who was a Fellow of the British Royal Society. /The paper has been taken from the *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, translated in Serbian by Professor Vesna Kostić./

Other volumes of the edition are to follow. We tried as much as it was feasible, to include the same number of fellows in all volumes.

Academician Predrag Piper wrote about the linguist Milka Ivić. Dr Sarita Vujković, Director of the Museum of Contemporary Art in Banja Luka, wrote about the painter Mileva Mica Todorović; the paper on the linguist Irena Grickat-Radulović is authored by Professors at the Faculty of Philology – Dr Darinka Gortan Premk, Dr Rajna Dragičević and Dr Aleksandar Milanović; the paper on the technology engineer Paula Putanov – is authored by Dr Erne E. Kiš and Dr Goran C. Bošković, Professors at the Faculty of Technology, University of Novi Sad. The paper on the mathematician Mileva Prvanović is authored by Dr Neda Bokan, Professor at the Faculty of Mathematics, University of Belgrade; the paper on the mathematician and behavioral economist Olga Hadžić is authored by SASA Corresponding Member Vladimir Rakočević. The author of the paper on the doctor, physiologist Veselinka Šušić is Academician Dušica Lečić-Toševski; on the art historian Gordana Babić-Đorđević – SASA Corresponding Member Miodrag Marković; on the historian Desanka Kovačević-Kojić – Academician Momčilo Spremić; on the historian Jovanka Kalić – Dr Đorđe Bubalo, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The linguist Zuzanna Topolińska was the only one to refuse to participate in the edition. The journalist Slavica Sarajlija wrote about the doctor Stojanka Aleksić (with her assistance). The paper on the philologist and Slavist Svetlana Mikhaylovna Tolstoy (Светлана Михайловна Толстая) is authored by SASA Corresponding Member Ljubinko Radenković; on the historian Zagorka Gavrilović – by Dr Bojan Miljković, Research Associate at the SASA Institute for Byzantine Studies; on the literary historian Nada Milošević-Đorđević – by Dr Boško Suvajdžić, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the writer and critic Svetlana Velmar-Janković – by Dr Mihajlo Pantić, Professor at the Faculty of Philology, Univer-

sity of Belgrade; on the historian Elena Yuryevna Guskova (Елена Юревна Гуськова) – by the Honored Worker of the Russian Federation Tamara Zamyatina; on the composer Isidora Žebeljan – by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; on the Byzantine historian Mirjana Živojinović – by Dr Vladeta Janković, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the Byzantine historian Angeliki E. Laiou (Αγγελική Λαΐου) – by Academician Ljubomir Maksimović; on the electrical engineer Zoja Popović – by Dr Milan Ilić, Professor at the Faculty of Electrical Engineering, University of Belgrade; on the Slavicist and art historian Aksiniya Dzhurova (Аксиния Джурова) – by Dr Zoran Rakić, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The Slavicist and folklorist Gabriella Schubert provided her autobiography and the analysis of her works. The paper on the recently deceased culturologist and musicologist Jelena Milojković-Đurić, was edited by the editorial board of the Edition.

Academician Vladimir S. Kostić wrote about the psychiatrist Dušica Lečić-Toševski; about the linguist Jasmina Grković-Mejdžor – now deceased Academician Milorad Radovanović; about the art historian Engelina Sergeevna Smirnova – Academician Gojko Subotić. The molecular biologist Milena Stevanović presented, in addition to her autobiography, reflections on her works, including the reflections authored by Academician Dragoslav Marinković; the art historian and art critic Bojana Burić wrote about the painter Milica Stevanović, based on an interview with her. Gordana Vunjak-Novaković provided her biography and the analysis of her scientific achievements. The biologist Radmila Petanović presented her autobiography and the analysis of her works, and Academician Dragoslav Marinković also took part in writing the paper. ASARS Academician Branko Letić authored the article about the literary historian Zlata Bojović. Academician Ivan Jevtić participated in writing the article about the ethnomusicologist Jelena Jovanović; Academician Ljubodrag Dimić in writing the paper on the historian Mira Radojević; Academician Ljubisav Rakić in writing the paper on the physician Tatjana Simić; Academician Bogdan Šolaja authored the paper on the biochemist Tanja Ćirković Veličković.

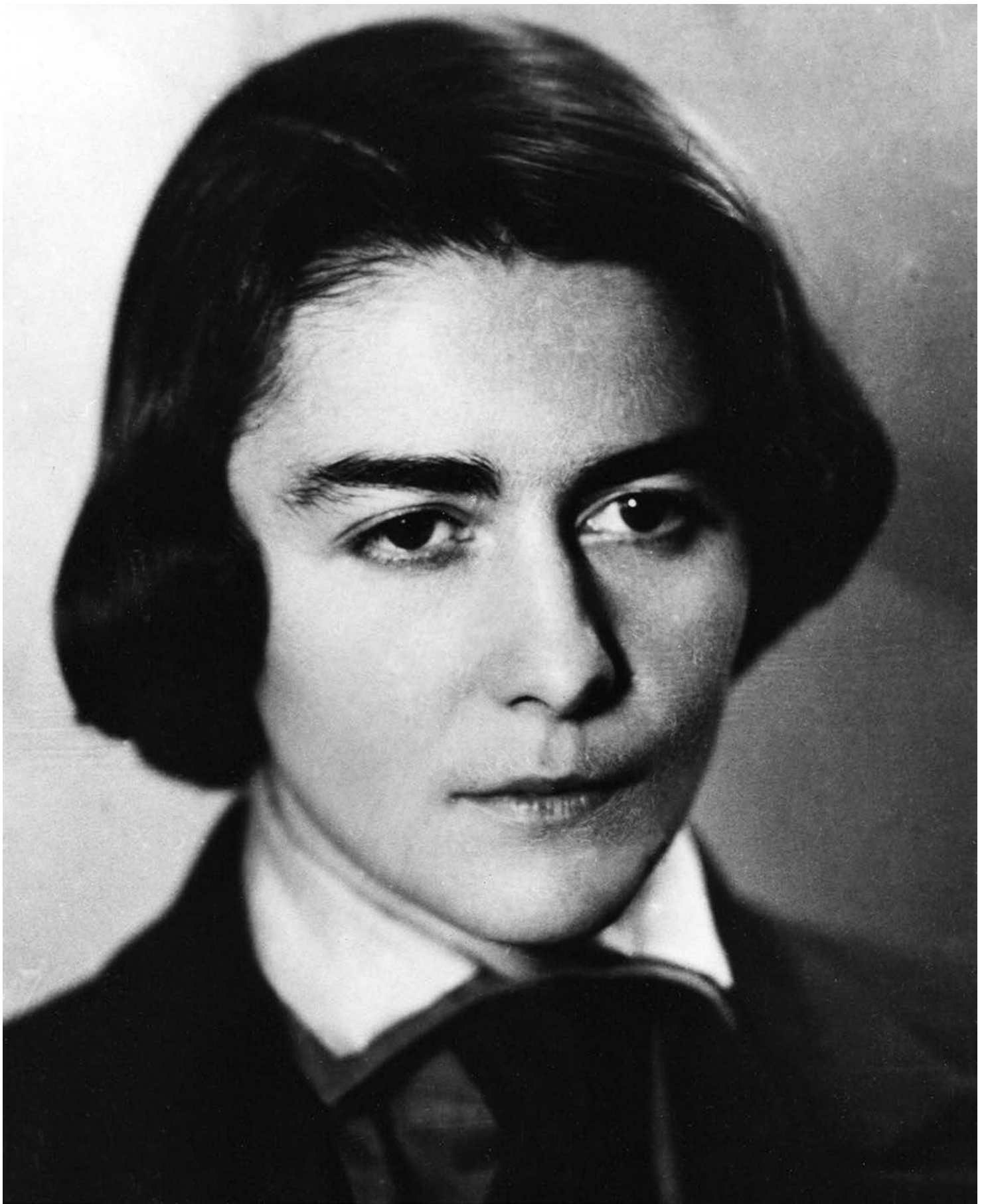
For the first time ever, a collection of papers entirely dedicated to female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors to the present day appears before us. It is worth mentioning that there have been papers on female fellows before, but always within a broader context – the role of prominent women in society – such was for example the publication titled *Serbian Woman, Her Life and Work, Her Cultural Development and Her Folk Art to Date*, which was published in 1913 in Sarajevo, containing 128 pages. The editors were “The Serbian Female Authors” and it was published by the Serbian Women’s Charity Cooperative in Irig (reprint edition: Grafopapir, Banja Luka 2013). The publication provides an insight into the work of Katarina Ivanović and Isidora Sekulić. In other words, it drew attention to women who had already been elected or were to be elected as fellows of the Academy, in the context of their time. It raised the “women’s issue” objectively, with an emphasis on the importance of women’s education and their contribution to society (over 60 of them in all branches of culture). The book itself is all the more significant because it was published in the early 20th

century. The other book titled *Exceptional Women of Serbia: XX-XXI century*, Belgrade, Zepter Book World d.o.o. 2016, 236 pages (Special editions – The Other Side of History, volume I, editor Neda Todorović), among 100 women of social and cultural influence, pays attention to Academicians Milka Ivić, Isidora Sekulić, Desanka Maksimović, Ljubica Cuca Sokić, Gordana Vunjak-Novaković, Dušica Lečić-Toševski and Isidora Žebeljan.

I have no intention to emphasize our undertaking or the difficulties we faced in the process. I owe special thanks to Lidija Lutovac, who for more than two years calmly accepted my editorial interventions, kept correspondence with associates, and followed the texts vigilantly. I would also like to extend my gratitude to those members of the Council who selflessly got involved in finding suitable authors for writing articles, such as Academician Mirjana Živojinović, or Academician Milica Stevanović, who took part in finding a good title of the series. I owe special thanks to the head of the SASA Publishing Sector – Snežana Krstić-Bukarica for her idea to begin each article with the motto of the female fellow the article is dedicated to. It goes without saying that I thank Nikola Stevanović for the inventive solution of the cover of the first book in the series. I am also grateful to Mrs Vera Batina, who collected all papers, as well as to Branka Popović from the Section for the Performance of Tasks of the SASA Fund for Research in Sciences and Arts, for her administrative support.

It is important to highlight that the Collection of Papers on female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts would not have been written or completed this time either if the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Vladimir S. Kostić, had not stood up for it.

Nada Milošević-Đorđević

Mia Fajana

ОЛГА ЈЕВРИЋ

(1922–2014)

ЈЕША ДЕНЕГРИ

„Као јединка која своје бивствовање осмишљава остварујући специфичне објекте покушавам да дајем одговоре на изазове живота и света у којем и са којим живим. Тражила сам у свом послу језик којим бих могла да саопштим оно што сам налазила у овом времену и у просторима у које сам бачена. Скулптура је за мене разлог за живот.”

Олија Јеврић

Академик Олга Јеврић рођена је у Београду 29. септембра 1922, где је и преминула 10. фебруара 2014. године. Завршила је Музичку академију, Академију ликовних уметности, студирала је и историју уметности.

Први пут излаже 1948. године. Њена прва самостална изложба у Галерији УЛУС-а представља концепцијску прекретницу у историји послератне српске скулптуре, пре свега због потпуно чистог апстрактног ликовног језика. Изложби је дала назив *Просторне композиције*, чиме је желела да нагласи синтезу ликовних (просторних) и музичких (композиционих) компоненти. Иако се споља указује као апстрактна ликовна творевина чистих пластичних својстава, скулптура Олге Јеврић у суштини поседује сложене духовне и емотивне симболичке пројекције.

Наступи Олге Јеврић на самосталним изложбама у Београду, на ретроспективним изложбама, на репрезентативним изложбама југословенске савремене уметности у иностранству, на самосталним изложбама у Торину и Лондону, све до завршне постхумне ретроспективе скулптура малог формата у Институту Хенрија Мура у Великој Британији и Галерије PEER у Лондону – сведоче о трајној историјској вредности њеног дела.

Олга Јеврић (Лондон, 1961/1962),
Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

Олга Јеврић рођена је у Београду 29. септембра 1922. Основну школу и Трећу државну женску гимназију похађала је у Београду. Године 1942. уписује Музичку академију у класи професора Ђирила Личара, на којој дипломира 1946. Године 1943. уписује вајарски одсек Академије ликовних уметности у класи професора Сретена Стојановића, на којој дипломира 1948. Исте године први пут излаже на Изложби студената Академије ликовних уметности и на VII изложби Удружења ликовних уметника Србије. Године 1949. уписује историју уметности на Филозофском факултету у Београду. Прво студијско путовање у иностранство била је посета Бијеналу у Венецији 1952, а студијски боравак у Паризу и Лондону организовала је 1955. Прво излагање у иностранству имала је на Међународној изложби савремене скулптуре у Роденовом музеју у Паризу, 1956, а прву самосталну изложбу у Галерији Нотиције (Notizie) у Торину 1959. Године 1961. добија награду листа *Полишика* из Фонда Владислава Рибникара. Други пут је самостално излагала у иностранству у Галерији Дриан (Drian) у Лондону, 1962. Следиле су самосталне изложбе у Галерији савремене уметности у Загребу, 1964. и у Салону Музеја савремене уметности у Београду, 1965. Студијски је боравила у Сједињеним Америчким Државама, 1966. Следеће, 1967. године, прима прву награду за скулптуру на III београдском тријеналу југословенске ликовне уметности и Награду за скулптуру на X Октобарском салону 1969. За дописног члана Одељења ликовне и музичке уметности САНУ изабрана је 21. марта 1974. године. Седмојулску награду СР Србије добија 1979. Ретроспективна изложба била је постављена у Музеју

савремене уметности у Београду 1981. За редовног члана САНУ изабрана је 1983. (15. децембра). У САНУ је била посебно активна као члан Научног већа Музиколошког института и председник Одбора за Речник појмова из области ликовних уметности. Ретроспективна изложба скулптура малог формата организована је у Галерији Студентског културног центра 1988, а у Галерији САНУ ретроспективна изложба 2001, те у Кући легата у Београду 2012. Преминула је у Београду, 10. фебруара 2014. године. Сахрањена је у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду. Постхумна ретроспективна изложба скулптура малог формата организована је у Институту Хенрија Мура (Henry Moore) у Лидсу 2016. године.¹

Скулпторско формирање Олге Јеврић започело је у првој послератној деценији, у друштвеној и културној клими неповољној за укључење генерације младих уметника који се нису могли и хтели повинovati задатим идеолошким претпоставкама, у средини поштовања достојне, али не и подстицајне, модерне вајарске традиције. Сама је истицала да је до својих почетних поимања језика скулптуре, више него на редовним студијама на којима је успела да стекне основне техничке вештине, стизала сопственим додатним образовањем, посебно захваљујући склоности ка музици, а и утисцима са изложбе сликара Петра Лубарде из 1951. године, те кратко-трајним боравцима у иностранству. Да се не придржава стандардних поука у третирању класичне обраде људског лика, видљиво је, на пример, већ у *Портрету Анџелине Гајталици* из 1952/1953, где знатно надраста описне особине и гради за то време врло савремено редуковано представљање портретне тематике. Но изнад свега, носила је дубоко у себи осећање трагичног ратног и послератног животног искуства и управо отуда произилазила је тежња да за такве психолошке садржаје пронађе одговарајућу скулпторску терминологију. Доследно томе, убедљиво и узбудљиво, гласи њено следеће потресно сведочење:

„Ратне и поратне прилике донеле су разарања и колективну патњу. Моја генерација натопљена је – као сведок или судионик – садржајима који су се наметнули као услов, разлог за стваралаштво. Наши одјаци нису били одговор на наруџбину. Они су произлазили из потребе за катарзом – као дуг оним којих више нема – као идентификација кроз знамен.”²

Управо тај изазов – да скулпторско дело треба да буде „знамен” – нагнало је Олгу Јеврић да своје ране скулптуре конципира као савремено схваћену меморијалну пластику. Наиме, верна таквој вокацији ради прве *Предлоје за сјоменике* – *Прокуљље*, 1951. и *Милановац*, 1954. – који, мада

1 Детаљни биографски и библиографски подаци у каталозима ретроспективних изложби у Музеју савремене уметности 1981, у Галерији САНУ 2001, у Кући легата 2012, у монографији *Олга Јеврић*, Београд: Тору, 2005. и у *Летајућу Олге Јеврић: уметничка збирка САНУ*, Београд: САНУ, 2014. Обимни интервју са уметницом у књизи Милоша Јевтића *Светлови уметности*, Београд: Службени гласник, 2012, стр. 881–916.

Главни уредник академијске едиције о женама академицима користи ову прилику да посебно захвали Жаклини Марковић, кустосу Легата Олге Јеврић, на коришћењу илустрација скулптура.

2 Интервју, разговор водила Весна Мајхер, *Казивања и искази српских вајара*, Београд: аутор, 2006.

Порџреџ Анџелине
Гаџалице, 1952/53,
теракота,
22,5 × 17,5 × 26 см,
Дигитална архива
Куџе легата
(аутор фотографије
Владимир Поповиџ)

никада неће бити изведени у одговарајућим димензијама на терену, отварају њену колико сталну преокупацију дубинским емотивним садржајима, толико и потребу за непрестаним експериментом у медијуму скулптуре, захваљујући којему ће од средине педесетих година остварити цео низ својих капиталних скулпторских решења.

У једном врло садржајном интервјуу Олга Јеврић присетила се тешких и мукотрпних ратних година („Трагедија земље, трагедија сваког појединца. То нас је затекло као простор безнађа. Све је било посећено... Имала сам осећај да се налазим у понору...”), али и далеких најава првих склоности ка музици и ликовној уметности („Уметност је била моја интимна потреба. У овом тренутку било је нужно испунити се радом који сам волела, условно побећи од сивила и сумрака свакидашњице, остварити какву-такву унутарњу равнотежу”). А управо из такве атмосфере произићи ће њена почетна опредељења која ће потом наставити у раним послератним годинама, сада у знатно измењеним приликама новог друштвеног поретка, али такође тешко прихватљивим за слободно испољавање младе особе која се у себи дефинитивно одређује за целоживотно посвећење уметности, иако је такве способности за то самој себи тек требало да докаже („Проблеми су били примарни: савладавање материјала, остварење школских задатака, студије портрета, акта, стваралачке идеје... Све је то било још затрпано, чекало време да се изнедри”).

А да би се то „изнедрило”, требало је савладати препреке новонасталих политичких и идеолошких прилика раних послератних година, протеклих у доминацији социјалистичког реализма:

Предлој за сјоменик Милановац, 1954, цемент, 40 × 35 × 30 см,
Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Христифор Настић)

„Сматрала сам да уметност није услужна делатност, да не сме да настаје као резултат спољашњег диктата већ као резултат унутрашњег диктата, унутрашње потребе. У то време били смо још студенти. Откривала сам Египат, уметност високе цивилизације која је у магистрални језик скулптуре принела дух колективне свести. Истовремено, откривала сам уметника који је умео да индивидуалну карактеризацију споји са захтевима сублимне скулпторске форме. Били смо помало збуњени у отпору према званичним догмама и истовремено смо желели да одговоримо времену и уметности.”

Самостална изложба Олге Јеврић октобра 1957. представља концепцијску прекретницу у историји послератне српске скулптуре, пре свега због потпуно чистог апстрактног ликовног језика. Свесна и сама иноваторског проблемског карактера своје скулптуре, изложби је дала назив *Просторне композиције*, којим жели да нагласи синтезу ликовних (просторних) и музичких (композиционих) компоненти у сопственом раду. Доследно њиховом апстрактном концепту, називи појединих скулптура гласе: *Архитулација простора*, *Вертикална композиција*, *Комплементарне форме*, *Три елемента*, *Закривљени облик*, све 1956, при чему све ове скулптуре и даље остају уједно *Предлози за споменике*, јер њихово темељно значење задржава и поседује превасходна својства меморијалне пластике.

За рецепцију изложбе Олге Јеврић у српској уметничкој јавности карактеристично је да, поред повољних осврта у тадашњој ликовној критици (М. Б. Протић, М. Коларић, П. Васић, Ђ. Поповић, Р. Предић),³ антологијски текстови о њеној скулптури стижу од аутора из области књижевности и музикологије, од Васка Попе као писца предговора у каталогу, преко Павла Стефановића (*Историјски и поруча једној савременој вајари*)⁴ до Јована Христића (*Олга Јеврић или онтологија вајарског дела*).⁵ Кључни прилог анализи пластичких проблема, значења и међународног контекста скулптуре Олге Јеврић представља текст *Una scultrice jugoslava* Вере Хорват Пинтарић, објављен у месечнику Галерије Нотиције, 9, Торино 1959.⁶

После афирмације у домаћем, уследила је промоција скулпторског концепта Олге Јеврић у међународном уметничком контексту, захваљујући учешћу у селекцији Југославије на XXIX Бијеналу у Венецији 1958. године, у екипи коју су, поред ње, сачињавали Крсто Хегедушић, Габријел Ступица, Едо Муртић и Драго Тршар. Иако скроман по броју експоната (две *Композиције*, 1956–1957, три *Предлога за споменике*, 1957, уз неколико мањих формата), бијеналски наступ Олге Јеврић, судећи по референцама

3 М[иодраг] К[оларић], *Просторне композиције Олге Јеврић*, Вечерње новости, 18. X 1957; П[авле] В[асић], *Тражења Олге Јеврић*, Политика, 15964, 19. X 1957, стр. 8; Ђ[орђе] Поповић, *Изложбе Олге Јеврић и Миливоја Николајевића*, Борба, 291, 22. X 1957, стр. 5; М[иодраг] Б. Протић, *Изложба Олге Јеврић*, НИН, 27. X 1957; Раде Предић, *Олга Јеврић*, Видици, 32, 1957, стр. [9].

4 Pavle Stefanović, *Ispovest i poruka jednog savremenog vajara*, Umjetnost (Zagreb), 7–8, 1958, str. 35–37.

5 Jovan Hristić, *Olga Jevrić ili ontologija vajarskog Delo* (Beograd), 1:2, februar 1960, str. 190–196.

6 Исти текст у преводу објављен у часопису *Књижевник* (Zagreb), 14. 8. 1960; у каталогу изложбе *Уметници чланови САНУ*, Београд: САНУ, 1980, и у књизи *Kritike i eseji*, Zagreb: HAZU, Gljototeka: ЕРН, 2012, стр. 84–87.

Artikulacija žrositora VIII, (1970), 1977–1981,
ferioksid, gvođe, 20 × 27 × 13 cm, bez signature,
poklon autora, SANU, Legat Olge Jevrić
(autor fotografije Vladimir Popović)

Vertikalna kompozicija I b, 1956–1959,
ferioksid, gvođe, 40 × 22 × 12 cm,
autorски примерак, bez signature,
poklon autora, SANU, Legat Olge Jevrić
(autor fotografije Vladimir Popović)

Комплекментарне форме I б, 1956–1959, фериоксид, гвожђе,
28 × 21 × 11 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Три елемента III, 1956, прскано гвожђе,
14 × 12 × 13 cm, ауторски примерак, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

у иностраној уметничкој јавности, био је један од ретких правовремених укључења југословенских уметника у тада актуелне светске проблемске токове.⁷ Запазивши у таквој конкуренцији скулпторски допринос Олге Јеврић, холандски критичар Корнелис Долман (Cornelis Doelman) издвојио је њено дело, истакавши следеће:

7 Charles Delloye, La sculpture à la Biennale, Aujourd'hui (Paris), 19, 1958, str. 44–45 i 47–51; G. Marchiori, La XXIX Biennale di Venezia, Art International, 6-7, 1958, str. 29; J. Fitzsimmons, Space and image in art (a propos of the XXIX Biennale de Venice), Quadrum (Bruxelles), 6, 1958; Herta Wescher, Les participations Espagnole et Yugoslavie à la XXIX Biennale de Venise, Quadrum (Bruxelles), 6, 1958, str. 67; исто: La Biennale de Venise, Cimaïse (Paris), 6, 1958, str. 6; Luciano Pistoï, 11 appunti veneziani, Notizie Arti figurative (Torino), 6, 1958, str. 26–30; Gillo Dorfles, La scultura straniera alla Biennale, Domus (Milano), 347, ottobre 1958, str. 33; G[illo] Dorfles, La macchia e il gesto alla 29. Biennale, Aut-Aut (Milano), 1958, str. 287–289; Enrico Crispolti, Per uno bilancio della Biennale 1958, Taccuino delle arti, 32, 1958, str. 32–33; A. Montanari, Vitale partizipazione della Jugoslavia all'evoluzione europea, Taccuino delle arti, 32, 1958; A. Jouffroy, La pavillon Yougoslave, Arts (Paris), 675, 1958.

Олга Јеврић, Атеље, Старо сајмиште, Београд, 1957,
Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

„Оригиналност је карактеристична ознака пластичког дела младог југословенског уметника Олге Јеврић, која одмах пада у очи. То је дело врло напредне апстрактне мисли, потпуно независно од модерних школа Италије, Америке или Енглеске. Она ради на један снажан, мужеван начин у цементу који је појачан металичном супстанцом и повезан гвозденим полугама. Избегава сваку допадљивост, али њена уметност има врло чврсту структуру и делује на простор са свих страна. Њена форма је снажна, изгледа као да се на њој виде трагови каменова из исконских времена. Заиста, Олга Јеврић је била инспирисана скулптураним надгробним камењем које се налази у њеној земљи расуто по гробљима из прошлих епоха. Та тема се најбоље осећа у њеном Предлоју за сјоменик који је посвећен успомени на оне који су пали у борбама против Немаца. Стога су и њена изложена дела замишљена у гигантским размерама. Ово експресивно пластичко дело дише неком тугом, неким притиском и истовремено чудном магијском снагом.”⁸

8 Cornelis Doelman, De Biennale, Nieuwe Rotterdamsche Courant (Rotterdam), 5. VII 1958; превод у каталогу изложбе Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ, 1980.

Последице бијеналског успеха Олге Јеврић, поред одјека у критици, јесу позив за самосталну изложбу у Галерији Нотиције у Торину 1958. и увођење њеног дела у инострану литературу о савременој скулптури, као што су текст француског критичара Пјера Гегена (Pierre Guéguen) *Sculpture d'Aujourd'hui*, 1958.⁹ и Речник модерне скулптуре Мишела Сефора (Michel Seuphor) 1959.¹⁰ и Ђованија Карандентеа (Giovanni Carandente) 1967. године.¹¹

Тако запажене наступе на домаћој и међународној уметничкој сцени било је могуће постићи превасходно захваљујући изразито иновативној скулпторској концепцији о којој је сама уметница изнела низ врло прецизних анализа и објашњења:

„Мој метод градње заснива се на композитним јединицама које творе маса, простор, линије силе, односно гвоздене шипке што дозвољава померања у формалном смислу (увек у спрегу са претпостављеним значењем) пребацавањем тежишта на потенцирање дејства простора и проширивањем његове проблематике као медијума, или искоришћавањем бесконачних могућности у решавању масе, њеног активитета и међусобних односа, или наглашавањем улоге гвоздене шипке које у својим кретањима и узајамном слогу смерова и мера дају могућност да се решења освежавају и одрже у свом разлогу, остану у оквирима постављеног специфичног субјективног универзума.”¹²

И на другом месту:

„Иницијалну идеју остваривала сам у малом формату у глини коју сам туширала растопљеним металом. Касније, кад више нисам имала услова да примењујем тај поступак, одливала сам их у цемент или фериоксид. Веће формате, с обзиром на сложени карактер композиције, остваривала сам на тај начин што бих посебно сваки елемент – на основу фактора повећања – решавала путем конструкције настале повезивањем карактеристичних тачака малог формата помоћу летвица у систем тетраедра. Преко тако изатканог облика набацивала сам металну мрежу коју сам прекривала цементом или фериоксидом до жељеног увећаног облика. У тако добијене елементе уграђивала сам нужно уз нечију помоћ, гвоздене шипке датих димензија, водећи рачуна о ударним местима, правцима и положају елемената у простору. Сложен и мукотрпан посао. Настале целине ревидирала бих у смислу усклађивања кретања површина сваког појединог елемента, које су морале да одразе унутарњи динамизам сваког облика у одређеним међуодносима. Рад на скулптури је процес који се одвија у функцији реализације крајњег жељеног облика.”¹³

9 Pierre Guéguen, *Sculpture d'Aujourd'hui*, Aujourd'hui (Paris), 19, 1958.

10 Michel Seuphor, *Sculpture de ce siècle: dictionnaire de la sculpture moderne*, Neuchatel: Griffon, 1959.

11 Giovanni Carandente, *Dizionario della scultura moderna*, Milano 1967.

12 Интервју, разговарала Марија Ђорђевић, Политика, 19. V 2001; поново објављено у књизи Олија Јеврић, Београд: Тору, 2005, стр. 86–87.

13 Интервју, разговарала Оливера Јанковић, Књижевни лист (Београд), 11. II 2005; поново објављено у књизи Олија Јеврић, Београд: Тору, 2005, стр. 97.

Наведени пасуси доприносе разрешењу дилеме о стилском контексту скулптуре Олге Јеврић у времену њеног настанка и првих излагања на домаћој и међународној уметничкој сцени. Наиме, у литератури о овој уметници постоје аргументи по којима би њена скулптура, према особинама градивног материјала (цемент, фериоксид, гвоздена шипка као одбачени и поново употребљени предмет), као и по неправилним антигеометријским облицима, могла да се доведе у контекст енформела као актуелне уметничке тенденције у тренутку наступа Олге Јеврић на Венецијанском бијеналу 1958. Али сама уметница одлучно се оградилa од предложене хипотезе следећим разлозима:

„Нисам прихватила сврставање мог рада у енформел иако би то значило много већи степен револуционарног продора у домену скулптуре. Моја скулптура је композитна јединица структурирана, подвлачим структурирана, у простору. И масе имају исто тако структурну грађу – такозвани аморфни облици само су привидни.”¹⁴

Након што је средином и крајем педесетих утемељила сопствене обликовне и оперативне принципе засноване на координацији основних градивних елемената – бетонским масама, систему шипки као њихових носача и простору унутар и у околини скулпторског тела – уметница је могла да се у наредним годинама и деценијама посвети мирном континуираном раду на целим циклусима или појединачним решењима, којима је дала следеће карактеристичне називе: *Дивергентна креишања*, 1959, *Дислокација*, 1962, *Форма под триптичком*, 1963–1965, *Захваћени простор*, 1964–1965, *Конкавни облици*, 1964, *Форме у настајању*, 1964, *Громгаде у окрећу*, 1965, *Пет масива*, 1965, *Двочлани низ*, 1965, *Асиметрична форма*, 1966, *Ексцентрично разлејање*, 1965–1967, *Центријетална форма*, 1964–1965, *Одвајање*, 1966, *Простор у станишту*, 1966, *Надсвођени простор*, 1969–1973, *Аксијална агломерација*, 1969–1971, *Једночлани скуи*, 1972, *Двочлани скуи*, 1972, *Простор у стаништима*, 1975–1977, *Померени сејмени*, 1977. и бројне друге.

Ови називи потврђују да сваки од циклуса или појединачних скулптура поседује сасвим одређене и засебне пластичне проблеме, из чега произлази да у скулптури Олге Јеврић никада не долази до понављања, него, напротив, до промена и разрада унутар базичног обликовног принципа. Отуда свако од скулпторских решења осим константних поседује и варијабилна својства, по којима се поједини циклуси или појединачне скулптуре у довољно препознатљивој мери међусобно разликују.

Иако носе називе који упућују на обликовне проблеме, скулптуре Олге Јеврић ваља схватити као исказе сложених симболичких значења, што је и сама потврдила следећом тврдњом:

„Тежим да нађем пластичку метафору којом бих саопштила неке, на мој специфичан начин, доживљене истине и законитости које произлазе из каузалитета природних појава и међусобних односа људских егзистенција – драму условљености, осмишљеност подређивања појединачног принципу општости, јединство феномена настајања и нестајања – једну реалност у својој противречној бити.”¹⁵

¹⁴ Као напомена 12, стр. 87.

¹⁵ Интервју, разговарао Драгослав Адамовић, Политика, 14. XI 1957, поново објављено у монографији *Олга Јеврић*, Београд: Торус, 2005, стр. 75.

Дивергентна креација, 1959, прскано гвожђе,
25 × 13 × 9 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Форма из оксидног гвожђа, 1963–1965, фериоксид,
гвожђе, 20 × 9 × 9 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Дислокација, (1962), 1967, фериоксид,
гвожђе, 23 × 26 × 18 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Захваћени њросџор, 1964, фериоксид, гвожђе,
20 × 16 × 11 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Конкавни облици, 1964, фериоксид, гвожђе,
18,5 × 13,5 × 11,5 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

А поводе настанка своје скулптуре објаснила је конкретним историјским и егзистенцијалним разлозима:

„Катаклизничко време – време колективне трагедије и појединачних судбина запарало је младост моје генерације дубоко, живело је у нама као незаобилазни садржај који се могао исказати превасходно као меморијални објект – симбол. Та тема појавила се као унутрашња потреба, као стваралачко и етичко задужење, као потреба да се остави белег једне свести о и у времену... Тачно... није изведен ниједан, сви су остали у мери моје шаке... можда и зато што нисам пристајала да такве хумане садржаје искажем у облику конвенционалних баналних стандарда који су их самим тим потирали. Ово садашње апсурдно време, у коме харају застрашујуће демонске силе, као уметника лишава ме моћи исказа.”¹⁶

Постала је свесна постепеног и доследног одвијања сопственог радног процеса:

„Почињем рад на једном делу у намери да решим неки пластички проблем, којим, тако ми се чини, преводим у облик неко своје стање, неки свој доживљај, неки закључак о свету који ме окружује. Сам чин обухвата низ техничких радњи и предрадњи. Припрема материјала, места, светла. Материја се повињује унутрашњој представи, идеји и законитостима ликовности које одређују примарни принцип. Радим све дотле док ми се не учини да је материја савладана, да је понела оне ликовне и изражајне вредности до којих је мени стало, да је проговорила мојим језиком, мојом идејом, мојим доживљајем.”

На питање о тренутку одлуке о дефинитивном окончању обликовног процеса уметница одговара:

„Када је скулптура завршена? Онда када ми се учини да се више ништа не сме померати. Током рада истражујем оне вредности које осећам као нужне да би дело опстало.”

О називима својих скулптура тврди следеће:

„Називи произлазе из проблема које у датом комаду решавам. Они су кључ за разумевање, полазна тачка за тумачење. Идеја одређује оне широке оквири у којима ће се дефинисати облик. Скулптура је полидимензионална, многоструког профила. Тежим да са свих страна делује убедљиво.”

О улози и значењу простора тврди:

„Особеност мог одређења у скулптури заснива се на активираним укључењу простора у организму скулптуре. Простор се потврђује у

¹⁶ Интервју, разговарала Драгана Шпиљевић, Радио Југославија, 4. XII 1991, поново објављено у монографији *Олија Јеврић*, Београд: Тору, 2005, стр. 81.

Форме у наслађању, 1964, фериоксид,
15 × 20 × 14 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Пет масива, 1965, фериоксид, гвожђе,
24,5 × 16 × 9 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Двочлани низ, 1965–1970, фериоксид, гвожђе,
22 × 10 × 10,5 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

функцији коју добија у композитној целини, простор спаја, раздваја, артикулише односе, појављује се као негативан волумен, волумен без масе, некад је пасиван, некад је носилац енергетског набоја, као интервал одређује хијерархију односа конститутивних јединица, итд. У односу на масу простор је облива, цепа, притискује, гњечи, прожима, раслојава, дуби, насељава, разједа, замрачује, раскопава и слично, одређује њен карактер и снагу. Његова улога је да се кроз време помера, испитује као могући елемент носиоца значења.”

А о дефинитивним изгледима и позицијама скулптуре у слободном, извангалеријском окружењу напомиње:

„Нажалост, нисам имала ту срећу да своју скулптуру видим постављену у слободном простору... Своје скулптуре сам замишљала на пустим местима на којима дијалог са земљом и небом осмишљава постојање остварених структура.”¹⁷

У овим одабраним пасусима издвојени су основни обликовни проблеми и поступци у скулптури Олге Јеврић на начин како их сама уметница сагледава и саопштава, а управо отуда даље произлазе предлози читања садржаја и значења њене уметности. Иако није стигла да их оствари у екстеријерним форматима, Олга Јеврић је своје скулптуре у полазишту схватала као *Предлоје за споменике*, дакле као превасходно субјективно конципирану меморијалну пластику посвећену изнад свега безименим жртвама, уместо тренутним политичким победницима, како је порекло њене инспирације запажено и прецизно описано у следећим цитатима:

„Њезину радозналост привлаче камени монолити средњовековних некропола, споменици смрти што су расути по пустим и осамљеним земљиштима Босне и Србије.”

И даље:

„Та мисао и та емоционална потка, замишљена у великој димензији и изведена у суровој твари цемента, открила је нови вид споменичке пластике. Ослобођен декоративне патетике и декларативне алузивности, такав споменик замишљамо у напуштеној равнини неког гробља; у било којем простору, напосокон, бит ће потресан просвјед измучене свијести сувременога човјека.”¹⁸

Рано спознавши да такве своје *Предлоје* неће моћи да оствари у димензијама реализованих споменика, Олга Јеврић се посветила детаљним разрадама интерних скулпторских проблема у малим и средњим галеријским форматима, у појединачним решењима или у целим циклусима попут оних, између осталих, који гласе *Артикулација њросћора* и *Комплекментарне форме из средине педесетих до Азијатичних релација* и *Изостојних њросћора* са почетка деведесетих година прошлог века.

¹⁷ Сви претходни цитати из интервјуа са Олгом Јеврић у књизи Милоша Јевтића, као напомена 1.

¹⁸ Као напомена 6.

Центријетална форма, 1964/65, фериоксид, гвожђе,
28 × 24,5 × 15 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

Ексцентрично разлећање I,
1965–1967,
фериоксид, гвожђе,
26 × 25 × 22 cm,
без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије
Владимир Поповић)

Простор у станишту,
1966–1974,
ливени камен,
12 × 16,5 × 10,5 cm,
без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије
Владимир Поповић)

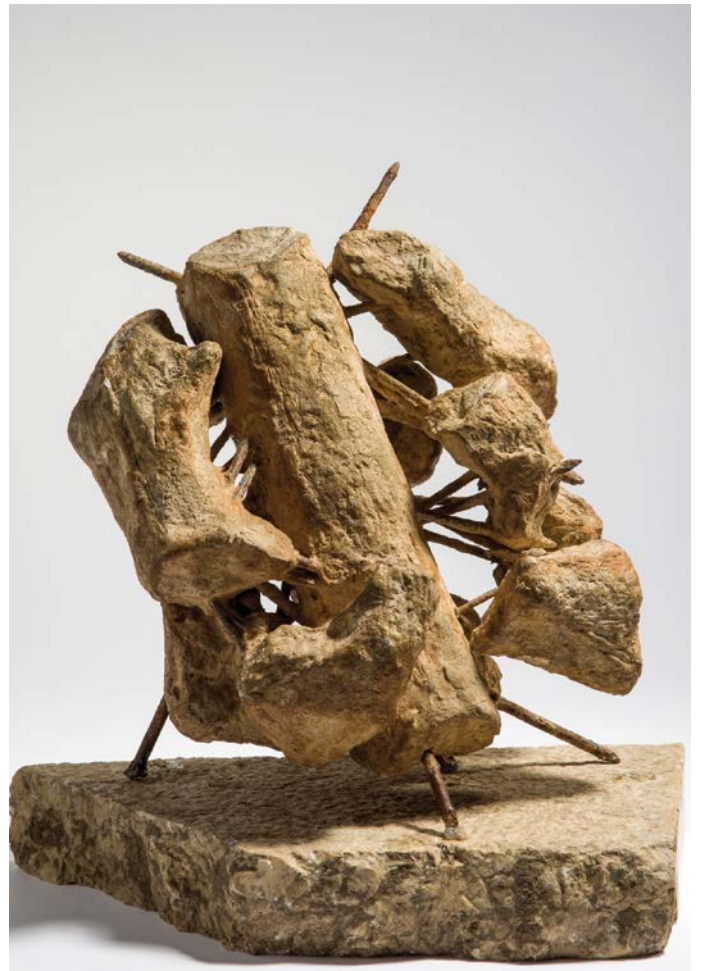

Одвајање, 1966, цемент, гвожђе,
30 × 23 × 17 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

*Надсвођени ѝросћор II (Цићела), (1969) 1973,
фериоксид, гвожђе, 13 × 17 × 10,5 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)*

*Аксијална аїломерација, (1969) 1971,
фериоксид, гвожђе, 27 × 22 × 19 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)*

*Једночлани скуї - еїзосїрукћура,
(1972) 1977, фериоксид, гвожђе,
17 × 22,5 × 9 cm, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)*

Двочлани скуй –
еїзосїрукїура, (1972) 1977,
фериоксид, гвожђе,
31 × 18,5 × 16 см,
без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије
Владимир Поповић)

Простїор у сїанишїїма,
1975–1977, фериоксид, гвожђе,
13 × 16,5 × 11 см, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ,
Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије
Владимир Поповић)

Поменути примери, као и бројни други карактеристични називи њених скулптура, упућују на закључак да је скулпторско мишљење Олге Јеврић у темељу апстрактно. То подразумева да њена пластичка решења не настају постепеним свођењем од фигуративне или предметне до асоцијативне форме, него су у складу са називима скулптура отпочетка конципирана као апстрактне категорије, чему је засигурно допринело и њено музичко образовање. Ово потврђује претпоставку како се тек у методу изградње једног уметничког језика, плодноносним укрштањем спознаја из више извора, стиже до концептуалног отклона какво је скулптура Олге Јеврић постигла и због којег је била тако високо вреднована у домаћем и међународном уметничком контексту.

Сопственоу тежњу да посредством апстрактних скулпторских форми сажме и изрази њихова потенцијална значења саопштила је у следећој изјави:

„Ако треба да кажем чему тежим, онда бих могла рећи да је то 'maximal art', односно да се трудим да у скулптуру укључим све оне елементе које садржи категорија скулптуре – у функцији исказа:

- да подвучем просторност дела која дотиче мистерију простора који осећам као полидимензионалан;
- да следствено томе нагласим полиморфност скулптуралне јединице која обједињује релативитет апсолутног и апсолут релативитета;
- да укључим време кондензовано у сугестији покрета – као потенцијалног животног и енергетског набоја метрије;
- да облик у својим унутарњим вредносним односима носи дух и карактер тла на коме опстојим;
- да пренесем у облик она искуствена стања која припадају противречним временима – временима немира – разарања и грађења.”¹⁹

И као сама суштина сведочења о сопственом делу:

„Као јединка која своје бивствовање осмишљава остварујући специфичне објекте покушавам да дајем одговоре на изазове живота и света у којем и са којим живим. Тражила сам у свом послу језик којим бих могла да саопштим оно што сам налазила у овом времену и у просторима у које сам бачена. Скулптура је за мене разлог за живот.”²⁰

Осећање да је изван и изнад сопствене воље „бачена” у време и простор свога постојања, као и превазилажење таквог расположења спознајом да је бављење скулптуром њен „разлог за живот”, обележја су погледа на свет својствен епохи и култури егзистенцијализма као историјског раздобља у којем је Олга Јеврић као уметница формирана. Управо је такво животно искуство у условима формирања обележило садржаје и значења њене уметности, али она је те услове превазилазила оданошћу позиву уметнице, посветивши му у потпуности сопствено постојање. Била је прави протагониста генерације послератног високог модернизма,

19 Олга Јеврић, Изјава за *Pittsburg International*, Београд 1967, у монографији Олија Јеврић, Београд: Тору, 2005, стр. 76.

20 М. Јевтић, као напомена 1, стр. 901.

Померени сеїменїи, (1969) 1975, фериоксид, гвожђе,
19,5 × 14,5 × 13 см, без сигнатуре,
поклон аутора, САНУ, Легат Олге Јеврић
(аутор фотографије Владимир Поповић)

генерације којој је уметност, у дисциплинама којима су се бавили, била „разлог за живот”. Зато је њена уметност ригорозна у обликовним поступцима, озбиљна у порукама, одговорна у односу према сопственом животном избору. Уколико уопште може да се издвоји само један од аргумената у прилог концептуалног подухвата у уметности Олге Јеврић, тада је то чињеница да је она језик скулптуре у историјски потврђеним категоријама ове уметничке дисциплине довела готово до крајње граничне тачке, не напуштајући оперативно подручје скулпторског обликовања и не залазећи у подручје изванскулпторског нађеног и у контекст уметности уведеног индустријског предмета. У сопственој средини затекла је умерено међуратно скулпторско наслеђе, знатно померивши границе језика скулптуре у послератном поимању ове уметничке дисциплине. Сачувала је свест о припадништву култури у којој је васпитана и о обавези да се у њу укључи и уклопи, стигавши у обликовном и проблемском смислу да изгради дело високе релевантности у међународним размерима. Делујући у конкретним историјским околностима, изнад свега је чувала и одржала своју појединачну етичку аутономију и као радикалне иновативне уметнице и као конструктивне припаднице сопствене друштвене и културне заједнице.

Олга Јеврић, Атеље, Старо сајмиште, Београд, 1949, Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА АКАДЕМИКА ОЛГЕ ЈЕВРИЋ

Прегледи вајарских и фотографских радова за период 1943–2002 дати су у *Годишњаку САНУ СХ* за 2002. (2003), стр. 401–427 и у књизи *Скулптура Олге Јеврић* Саве Степанова, која је пратила ретроспективну изложбу, Београд, САНУ, 2001, стр. 249–321 (Галерија САНУ, књ. 94). Оба пописа приредила је Милена Марковић.

Преглед самосталних и групних изложби за период 1943–2019. доступан је у досијеу академика Олге Јеврић у Библиографском одељењу Библиотеке САНУ. У периоду од 1957. до 2019. приређено је укупно 20 њених самосталних изложби (места одржавања: Београд, Загреб, Лидс, Лондон, Нови Сад, Панчево, Сремска Митровица, Торино и Ужице). Олга Јеврић је у периоду од 1948. до 2017. године учествовала на 286 групних изложби приказаних у 319 градова у земљи и свету.

ОБЈАВЉЕНИ ТЕКСТОВИ И ПРЕВОДИ²¹

- [1] Глук и његова опера, Југословенски расвит, 9:3, 1940–1941, стр. 58–61.
- [2] Les jeunes sculpteurs de Belgrade, Les nouvelles yougoslaves (Paris), 6. februar 1955, p. 163.
- [3] Serbian peasant graves, Graphis (Zürich), 61, 1955, pp. 444–447.
- [4] „Jeremić, Aleksandar”. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964. Књ. 3 (Inj–Portl). Str. 81.
- [5] „Moore, Henry”. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964. Књ. 3 (Inj–Portl). Str. 156.
- [6] „Richier J. Germaine”. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1966. Књ. 4 (Portr–Ž). Str. 92.
- [7] „Јелисавета Шобер” : [уводни текст]. *Јелисавета Шобер : [каталог изложбе у Галерији УЛУС-а, 1–10. априла 1967]*. Београд: изд. аутора, 1967. Стр. [2]–[3].
- [8] „Мира Јуришић” : [уводни текст]. *Мира Јуришић : [каталог изложбе у Салону МСУ, 14. јануар – 4. фебруар 1969]*. Београд: Музеј савремене уметности, 1969.
- [9] Savage, George. *Unutrašnja dekoracija : kratak istorijski pregled* (prevod O. Jevrić i Mira Jevrić). Београд: Jugoslavija, 1969. – (Svet umetnosti). [2. izd: 1978].
- [10] „Богданка Будисављевић” : [уводни текст]. *Bogdanka Budisavljević : slike : Galerija Muzeja Srema, Sremska Mitrovica 29. IX – 7. X 1970*. [Sremska Mitrovica: Muzej Srema], 1970.
- [11] Кајоа, Роже. *Песничка начела : песма у прози* (превод О. Јеврић), *Књижевност*, 60:3, 1970, стр. 260–263.
- [12] „Радмила Бобић-Фијатовић” : [уводни текст]. *Радмила Бобић-Фијатовић, скулптуре : [каталог изложбе у Галерији КНУ, 6–18. јануара 1970]*. Београд: Коларчев народни универзитет, 1970.
- [13] Ристо Стијовић : [некролог], *Годишњак – САНУ*, 81, 1975, стр. 238–240.

²¹ Преглед текстова и интервјуа Олге Јеврић, као и радио и ТВ емисија посвећених њеној личности и делу. Сарађивала 1964. и у *Малој енциклопедији* Просвете, али без потписа одредница.

- [14] „Јелисавета Шобер” : [уводни текст]. *Јелисавета Шобер : [каталог] изложбе у Галерији УЛУС-а*, 1–10. април 1977]. Београд: УЛУС, 1977.
- [15] Сустицања противречја у ликовном делу Јелисавете Шобер, *Летопис Матице српске*, 437:6, 1986, стр. 973.
- [16] Хенри Мур (Henry Moore) : 1898–1986 : [некролог], *Годишњак – САНУ*, 93, 1987, стр. 547–548.
- [17] Јеврић, О., Ирена Грицкат-Радуловић. „[Писмо] Скупштини САНУ”. *Ванредна скупштина САНУ : одржана 18. децембра 1986*. Београд: Председништво САНУ, 1989. Стр. 105.
- [18] Вратити простор легату Гвозденовића : [апел] ([потписници] Љубица Цуца Сокић ... О. Јеврић ... [и др.]), *НИН*, 2366, 3. мај 1996, стр. 4–5.
- [19] Реч сећања на Мићу Поповића : [беседа на састанку Савета Галерије САНУ, 31. марта 1997], *Годишњак – САНУ*, 104, 1998, стр. 343.
- [20] Древно и оовремено : [о скулптурама Светомира Арсића Басаре], *Књижевне новине*, 50:977/978, 1–15. јул 1998, стр. 8.
- [21] Šuvaković, Miško. *Pojmovnik moderne i postmoderne likovne umetnosti i teorije posle 1950. godine* (urednik i autor recenzije О. Јеврић). Београд: SANU ; Novi Sad: Prometej, 1999.
- [22] „Светомир Арсић Басара” : [уводни текст]. *Светомир Арсић Басара, скулптура : [каталог]*. Београд: Дипломатски клуб, 2000. Стр. [1].
- [23] „Светомир Арсић Басара”. *Дело Светомира Арсића Басаре : зборник радова* (уредници Милош Борђевић, Жељко Чупић). Лепосавић: Библиотека „Свети Сава” ; Приштина: Институт за српску културу, 2002. Стр. 19–26. – (Библиотека Посебна издања. Институт за српску културу ; 1).
- [24] Монографија Срђана Марковића о Светомиру Арсићу Басари : [реч на промоцији, 10. маја 2004], *Глас – САНУ. Одељење ликовне и музичке уметности*, 400:8, 2005, стр. 11–13.
- [25] Јеврић, О., Лидија Мереник. „Апстрактна уметност”. *Речник појмова ликовних уметности и архитектуре. Том 1, А–Б*. Београд: САНУ: Завод за уџбенике, 2014. Стр. 172–175.

ИНТЕРВЈУИ, АНКЕТЕ, ИЗЈАВЕ
(избор)

- [26] Зекавица, Олга. Наше вајарке, Жена данас, октобар–новембар 1950.
- [27] Бешевић, Иванка. Жене – уметници, Жена данас, 113, 1953, стр. 17.
- [28] Како решити питање егзистенције и слободе стварања уметника, *Београдске новине*, 8. јануар 1954.
- [29] Božić, Bosiljka. *Umjetnikovo djelo mora da nadživi svoje vrijeme*, *Oslobođenje* (Sarajevo), 10. јул 1955.
- [30] У старом стану, *Вечерње новости*, 24. април 1956.
- [31] Еренрајх, Макс. Један тренутак са... *Олгом Јеврић*, *НИН*, 17. мај 1957.
- [32] Grbić, Dragoslav. *Nadahnuće: stara srpska plastika*, *Radnik*, 21. februar 1957.
- [33] П., Д. Са наших координата, *Вечерње новости*, 9. април 1958.
- [34] R., Ž. *Pored Mura i Zatkina*, *Duga*, 13. septembar 1959.
- [35] Гајер, Драган. Горостас – Олга Јеврић, *Политика експрес*, 6. новембар 1965.

Олга Јеврић, Атеље, Старо сајмиште, 1965,
Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

- [36] Адамовић, Драгослав, Олга Јеврић: „...Желим да у форму утиснем једно људско искуство...”, Политика (Београд), 62:18720, 14. новембар 1965, стр. 20.
- [37] Станић, Стеван. Сова хукће на Старом сајмишту: у посети Олги Јеврић, Борба (Београд), 8. август 1967, стр. 6.
- [38] Нека дела говоре : [изјава поводом полемике око плагијата], Политика експрес, 21. октобар 1969.
- [39] Ружић, Данило. Живи и мртви : [изјава о питању исељења 40 сликара и вајара са Старог сајмишта ради зидања Опере], НИН, 27:1358, 16. јануар 1977, стр. 16–17.
- [40] Томашевић, Радован. Страница мога живота, ТВ новости, 17. март 1978.
- [41] [Изјава поводом споменика у Јајинцима], НИН, 29:1492, 12. август 1979, стр. 42.

- [42] Живковић, Мирјана. Уметник не ствара за себе: са добитницима Седмојулских награда, Политика (Београд), 76:23616, 6. јул 1979, стр. 12.
- [43] Парадиш, Снежана. У посети код Олге Јеврић, Бачко перо, април 1980.
- [44] Лукић, Снежана. Зауостављени тренутак, Базар, 495, 6. јануар 1984, стр. 13.
- [45] У први план постављам проблем односа: [изјава поводом изложбе у СКЦ], Беорама, 4:39 (1. децембар 1988) 25.
- [46] Попов, Нина. Нигде спокоја, Дневник (Нови Сад), 16077, 31. јул 1991, стр. 15.
- [47] Jovičin, D. Razgovor sa prirodom: razgovori sa vajarima internacionalnog simpozijuma skulpture TERRA '91, Komuna (Kikinda), 1515, 18. јул 1991, стр. 6.
- [48] Mladenov, Svetlana. Intervju, Zlatno oko (Novi Sad), 1, 1. septembar 1994, стр. 86–89.
- [49] Jovičević, Dragan. Četrdesetpetoro za početak: akademici traže smenu vlasti u Srbiji i SRJ, Danas (Beograd), 4. oktobar 1999, стр. 12.
- [50] Vukotić, Olivera. Olga Jevrić : intervju, Likovni život (Zemun), 14:93/94, 2001, стр. 88–90.
- [51] Denegri, Ješa. Skulptura kao prostorno biće = Sculpture as a Being in Space, New JAT Review (Beograd), 37, јул–avgust 2001, стр. 54–58.
- [52] Поповић, Саво. Пропустили смо много и изгубили смо се, Борба (Београд), 81:103/104, 13–14. априла 2002, стр. 12.
- [53] Јанковић, Оливера. Нема истинског стваралаштва без идентификације: разговор са Олгом Јеврић, [Београд, август–новембар 2004], Књижевни лист, 4:30, 1. фебруар 2005, стр. 6–7.
- [54] Мајхер, Весна. „Апсолутна слобода духа стварања: [разговор с Олгом Јеврић вођен у Београду августа 2002]”. *Казивања и искази српских вајара: (друја њоловина 20. и њочешак 21. века)*. Београд: В. Мајхер, 2006. Стр. 217–231.
- [55] Јевтић, Милош. „Олга Јеврић : разговор вођен за циклус емисија „Гост Другог програма” 2002. године”. *Светшгови уметности: разговори са сликарима и вајарима*. Београд: Службени гласник, 2012. Стр. 879–916. – (Изабрани разговори Милоша Јевтића: у 12 књига ; 6) (Библиотека Сведоци епохе. Службени гласник).
- [56] Димитријевић, Милица. Стварање је разлог за живот, Политика (Београд), 109:35532, 8. октобар 2012, стр. 13.

РАДИО И ТВ ЕМИСИЈЕ

- [57] Стефановић, Павле. Разговори са нашим ликовним уметницима: Олга Јеврић. Београд: Радио Београд, 1961. Емитовано: 1961, 1968.
- [58] Разговор са Олгом Јеврић поводом Седмојулске награде. Београд: Радио Београд, 1979. Емитовано: 5. јул 1979.
- [59] Белег у вечности. Београд: ТВ Београд, 1968. Емитовано: 15. децембар 1968.
- [60] Ристић, Слободан. Интервју са Олгом Јеврић. Београд: Радио Београд, 1981. Емитовано: 13. новембар 1981 (Трећи програм РБ).
- [61] Денегри, Јеша, Слободан Ристић. Разговор са Олгом Јеврић. Београд: Радио Београд, 1981. Емитовано: децембар 1981 (Трећи програм РБ).
- [62] Нешто сасвим лично – Олга Јеврић. Разговарао Света Лукић. Режија Марко Караџић. Београд: ТВ Београд, 1984. Емитовано: 13. мај 1984.
- [63] Ретроспектива Олге Јеврић: документарни филм. Режија Драгомир Зупанц, 1984.

Олга Јеврић, Самостална изложба, Галерија УЛУС-а, 1957,
Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

- [64] Олга Јеврић – 50 година рада : документарни филм. Београд: Гете институт, 2001.
- [65] Јевтић, Милош. Олга Јеврић : Гост Другог програма. Београд: Радио Београд, 2002.
- [66] Jedinstvo suprotnih sila = Unité des forces opposées : Skica. Scenario i režija Darko Štetin. [S. n.]: Studio Virtual, 2004. CD.
- [67] Antigravitaciono putovanje: Olga Jevrić. Urednik i scenarista emisije Danijela Purešević. Reditelj Marko Karadžić. [S. l.: s. n.], 2012. DVD. – (Сарадња САНУ и Радио телевизије Србије ; 22).
- [68] Olga Jevrić: misli i sećanja. Režija Jelena Marković, scenario Dejan Vučetić, Ksenija Samardžija, Jelena Marković. Beograd: Kuća legata, 2014.
- [69] Скулптура у свету предмета и пејзажа : [Олга Јеврић]. Сценаристи Љубомир Симовић и Марко Карацић; наратор Љубомир Симовић; уредник Мирјана Бјелогрић; режија Марко Карацић. Београд: РТС. Емитовано: 18. децембра 2014. (Други програм РТС-а). – (Серијал Читање слика).

ЛИТЕРАТУРА О ЖИВОТУ И ДЕЛУ ОЛГЕ ЈЕВРИЋ

(избор)²²

КАТАЛОЗИ САМОСТАЛНИХ ИЗЛОЖБИ И МОНОГРАФИЈЕ ПОСВЕЋЕНЕ ЊЕНОМ ЖИВОТУ И ДЕЛУ

- [70] Попа, Васко. *Олиа Јеврић : њросћорне комјозиције : Београд, Галерија УЛУС од 10 – 20 X 1957*. Београд: Галерија УЛУС, 1957.
- [71] Pisto, Luciano, Vera Sinobad Horvat. *Sculture di Olga Jevrić : Torino, [3–29 ottobre 1959]* : [тематски блок], *Notizie : arti figurative*, 2:9, 1959, str. 7–22.
- [72] *Олиа Јеврић*. Сремска Митровица: Галерија Срема, 1960.
- [73] *Desa Pantelić; Zoran Mandić; Olga Jevrić*. London: Drian Galleries, 1961.
- [74] *Olga Jevrić : 1954–1964 : Galerija suvremene umjetnosti Zagreb 31. I – 16. II 1964*. (predgovor Vera Horvat-Pintarić). Zagreb: Galerija suvremene umjetnosti, 1964.
- [75] *Olga Jevrić : 1963–1965 : Salon Muzeja savremene umetnosti, Beograd 6–17. XI 1965*. (priprema i redakcija kataloga Božica Ćosić; predgovor Ješa Denegri). Beograd: Salon Muzeja savremene umetnosti, 1965.
- [76] *Олиа Јеврић : 1952–1965 : [каталог неодржане изложбе]* ([уводни текст] С. Бошњак). Ниш: Центар за културу, 1967.
- [77] *Olga Jevrić : retrospektivna izložba : 1948–1981. : Muzej savremene umetnosti Beograd, oktobar–novembar 1981*. ([konceptija izložbe i uvodni tekst Ješa Denegri]). Beograd: Muzej savremene umetnosti, 1981.
- [78] *Олиа Јеврић : [рећросћекћива скулпћура малоћ форматћа 1948–1988]* ([предговор Јеша Денегри]). Београд: Галерија Студентског културног центра, 1988.
- [79] „[Homage à Olga Jevrić]”. *Пейћа њанчевачка изложба јућословенске скулпћуре = The fifth Pančevo exhibition of Yugoslav sculpture* (поставка: Јеша Денегри, О. Јеврић). Панчево: Савремена галерија Центра за културу „Олга Петров”, 1989.
- [80] *Фотћографиче Олие Јеврић* (уводни текст Сава Степанов). Нови Сад: Центар за визуелну културу „Златно око”, 1993.
- [81] *Три скулпћуре : Олиа Јеврић = Three sculptures by Olga Jevrić*. Београд: Удружење књижевника Србије: Народна библиотека Србије, 1999.
- [82] *Олиа Јеврић : скулпћура : Врњачка Бања, Замак кулћуре, авиусћ/сећћембар 2001* ([текст Сава Степанов]). [Врњачка Бања: Врњачке културне свечаности, 2001].
- [83] *Скулпћура Олие Јеврић : Галерија Оћранка САНУ у Новом Саду, Плаћонеум, сећћембар 2001*. Нови Сад: САНУ, Огранак у Новом Саду, 2001. – (Издање. САНУ, Огранак у Новом Саду ; 29).
- [84] Denegri, Ješa. *Olga Jevrić*. Beograd: Topu: Vojnoizdavački zavod, 2005. – (Biblioteka Žene u srpskoj umetnosti).
- [85] *Олиа Јеврић : скулпћуре : Галерија ликовне уметностћи, Поклон збирка Рајка Мамузића, Нови Сад 24. мај – 18. јун 2008*. ([аутор текста Сава Степанов]). Нови Сад: Галерија ликовне уметности, Поклон збирка Рајка Мамузића, 2008.
- [86] *Olga Jevrić : materija duha : Kuća legata, 26. septembar – 24. oktobar 2012*. ([autori tekstova Sava Stepanov, Dejan Vučetić]). Beograd: Kuća legata, 2012.

22 Додатак литературе наведеној уз текст. Детаљан попис литературе о академику Олги Јеврић до 2001. године дат је у: Степанов, Сава, *Скулпћура Олие Јеврић* (каталог Галерије САНУ бр. 94, 2001, стр. 276–321). У овај избор литературе укључене су биографије и библиографије у издањима САНУ, енциклопедијама и лексиконима, као и монографске публикације.

- [87] *Olga Jevrić, skulpture i fotografije : Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad, 10. april – 4. maj 2014.* ([autori tekstova Sava Stepanov, Dejan Vučetić]). Novi Sad: Muzej savremene umetnosti Vojvodine, 2014.
- [88] *Леїаїї Оліе Јеврић : уметничка збирка Српске академије наука и уметности = Legacy of Olga Jevrić : Art collection of the Serbian Academy of Sciences and Arts* ([аутори сталне поставке О. Јеврић и Жаклина Марковић; аутори текстова Жаклина Марковић, Милета Продановић, Јеша Денегри, Јован Ђирилов]). Београд: САНУ, 2014.
- [89] Denegri, Ješa, Miško Šuvaković, Nikola Dedić. *Veliki modernizam: Stupica, Jevrić, Knifer.* Beograd: Orion art, 2018.
- [90] *Olga Jevrić (with contributions by Phyllida Barlow, Richard Deacon, Jesa Denegri, Joan Key, Fedja Klikovac, Ingrid Swenson).* London: Ridinghouse (in association with PEER gallery), 2019.
- [91] Симовић, Љубиша, Јулка Маринковић, Коста Богдановић. *Олиа Јеврић.* Београд: Народни музеј Краљево, 2019.

ОСТАЛА ЛИТЕРАТУРА

- [92] „Jevrić Olga”. *Ko je ko u Jugoslaviji: biografski podaci o jugoslovenskim savremeniciма.* Beograd: „Sedma sila”, 1957. Str. 281.
- [93] Seuphor, Michel. *La sculpture de ce siècle: dictionnaire de la sculpture moderne.* Neuchâtel: Éditions du Griffon, 1959. P. 177, 284. [Исто и на енглеском: Seuphor, Michel, *The Sculpture of this Century.* New York: George Braziller, 1960. Pp. 177, 284].
- [94] Ambrozić, Katarina. « Jevrić Olga ». *Dictionnaire de la sculpture moderne.* Paris: Fernand Hazan, 1960. P. 145.
- [95] Ambrozić, Katarina. “Jevric Olga.” *Dictionary of Modern Sculpture* (general editor Robert Maillard). New York: Tudor, 1960. [Isto i u: *Dictionary of Modern Sculpture.* London: Methuen, 1962. P. 145; *New Dictionary of Modern Sculpture,* New York, Tudor, 1971. P. 147].
- [96] Trifunović, Lazar. „Jevrić Olga”. *Enciklopedija likovnih umjetnosti. Knj. 3.* Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964. Str. 84.
- [97] „Јеврић Олга”. *Мала енциклопедија Просвеша.* Књ. 1 (2. изд.) Београд: Просвета, 1968. Стр. 608.
- [98] Р., Р. „Jevrić, Olga”. *Ko je ko u Jugoslaviji: jugoslovenski savremenici.* Beograd: Hronometar, 1970. Str. 405. – (Biblioteka Leksikoni).
- [99] Clapp, Jane. “Jevric Olga.” *Sculpture index. Vol. I: Sculpture of Europe and the Contemporary Middle East.* Metuchen (New York): The Scarecrow Press Inc., 1970. Pp. 499.
- [100] „Jevrić Olga”. *Evropski umetnostno zgodovinski leksikon: bibliografski, biografski, ikonografski, kronološki, realni, terminološki in topografski priložnik likovne umetnosti Zahoda v 9000 geslih* (Luc Menaše). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1971. Str. 943.
- [101] Bihalji-Merin, Oto. “Jevric Olga.” *Dictionary of Twentieth Century Art.* London ; New York: Phaidon, 1973. P. 180.
- [102] « Jevric (Olga) ». *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays. T. VI (Nouvelle éd. entièrement refondue, revue et corrigée sous la direction des héritiers de E. Bénézit).* Paris: Gründ, 1976. P. 69.

- [103] Олга Јеврић, Глас – САНУ. Одељење ликовне и музичке уметности. 318:2, 1980, стр. [121]–133.
- [104] Бошњак, Сретен. „Олга Јеврић”. *Уметници – академици : 1968–1978* : [каталог]. Београд: САНУ, 1981. Стр. 35–38. – (Галерија САНУ ; 38).
- [105] Bogdanović, Kosta. „Jevrić Olga”. *Likovna enciklopedija Jugoslavije*. Књ. 1. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 1984. Str. 692.
- [106] Олга Јеврић, Глас – САНУ. Одељење ликовне и музичке уметности, 345:3, 1986, стр. 9–[15].
- [107] „Jevrić S. Olga”. *Ko je ko u Srbiji* (urednik Momir Đoković). Beograd: Bibliofon, 1991. Str. 180.
- [108] “Olga Jevrić.” *Who’s Who in International Art*. [Lausanne: s. n.], 1994–1995. Pp. 228.
- [109] “Jevric, Olga.” *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti : 1979–1992. Appendice V, It–O*. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1993.
- [110] „Jevrić Olga”. *Ko je ko u Srbiji '96. : biografski leksikon : intelektualna, umetnička, politička, finansijska, vojna, sportska elita Srbije*. Beograd: Bibliofon-Who’s Who, 1996. Str. 193.
- [111] “Jevric, Olga.” *International Who is Who of Women 2002* (3rd ed). London: Europa Publications, 2002. Pp. 275.
- [112] Марковић, Милена. Олга Јеврић, Годишњак – САНУ, 109, 2003, стр. 397–427.
- [113] Паунеску, Драгослав. „Олга Јеврић”. *Академици XXI века : сликари и вајари САНУ и ЦАНУ* (приређивач Момчило–Моша Тодоровић). Београд: Радионица душе, 2005. Стр. 62–67. [Текст упоредно на српском, енглеском и француском језику].
- [114] Паунеску, Драгослав. „Јеврић, Олга”. *Енциклопедија српског народа* ([главни и одговорни уредник Радош Љушић]). Београд: Завод за уџбенике, 2008. Стр. 444.
- [115] „Олга Јеврић”. *Академици – ликовни уметници : из Уметничке збирке Српске академије наука и уметности* ([аутор изложбе и текста у каталогу] Јелена Межински Миловановић). Београд: САНУ, 2011. Стр. 145–147. – (Галерија САНУ ; 123).
- [116] „Јеврић, Олга”. *Српски Who is Who*. Београд: Завод за уџбенике, 2013. Стр. 315.
- [117] Лојаница, Милан. Олга Јеврић : (1922–2014) : некролог, Годишњак – САНУ, 123, 2016, стр. 557–558.

Олга Јеврић, Вајарска колонија Тера, Кикинда, 1991, Дигитална архива САНУ, Легат Олге Јеврић

OLGA JEVRIĆ

(1922–2014)

The paper is dedicated to the sculptural oeuvre of the SASA fellow Olga Jevrić and succinctly encapsulates her career from the earliest stages of her art education, through her intensive creative practice and exhibition efforts in the country and abroad, up to the final posthumous retrospective of her small-format sculptures that were on display at the Henry Moore Institute in Leeds, Great Britain, in 2016.

Olga Jevrić was born on 29 September 1922 in Belgrade, and passed away on 10 February 2014. She was buried in the Alley of Distinguished Citizens on Belgrade's New Cemetery.

She graduated from the Music Academy in 1946 and from the Academy of Fine Arts in 1948 and studied art history at the Faculty of Philosophy.

She began to exhibit in 1948, with her first solo exhibition at the ULUS Gallery coming in 1957 in Belgrade, where she would hold three retrospective exhibitions, at the Museum of Contemporary Art in 1981, at the SASA Gallery in 2001 and at the Heritage House in 2012.

Olga Jevrić was the recipient of several prestigious awards, including that of *Politika* from the Vladislav Ribnikar Fund for 1961 and the 7th July Award of the Socialist Republic of Serbia in 1979.

She was elected corresponding member of the SASA Department of Visual Arts and Music in 1974, and its full member in 1983.

She took part in Yugoslav contemporary art exhibitions abroad on several occasions, among which particularly important was a display of her artworks in the Yugoslav Pavilion at the 29th Venice Biennale in 1958, when she attracted substantial attention from international art critics. This consequently led to her solo exhibitions at the Notizie Gallery in Turin in 1959 and at the Drian Galleries in London in 1962.

In the decade following World War II, Olga Jevrić began gaining experience as a sculptor, in a sociocultural environment that was pretty discouraging for the young artist, who determinedly wanted to move away from the then mandatory political and ideological canon of socialist realism, which is evident in her first portraits. True to her innermost belief that the then contemporary sculpture should be dedicated to innocent victims of war, she made her first *Proposals for Monuments – Prokuplje*, in 1951 and *Milanovac* in 1954 – which were never realized in the right size on the ground, but were forever preserved in the format of gallery exhibits.

Olga Jevrić's 1957 solo exhibition represented a conceptual turning point in the history of post-war Serbian sculpture, primarily due to an entirely pure abstract visual language. The exhibition was called *Spatial Compositions*, because she wanted to put an emphasis on the synthesis of visual (spatial) and musical (compositional) components in her work. True to an abstract concept, she called some of her sculptures and their

variants as follows: *Space Articulation*, *Vertical Composition*, *Complementary Forms*, *Three Elements*, *Curved Space* etc. Inclined to innermost reflection on the nature of sculptural vocabulary, she summarized basic design principles of her sculptures, which were created as an ideal unit of a single formation made of amorphous masses executed in cement and a system of iron rods support, in the following passage: “My construction method is based on composite units formed by mass, space, force lines, that is, iron rods, which allows movements in a formal sense... or exploitation of infinite opportunities in carving a sculpture out of a mass, in line with its dynamics and mutual interactions...”. Even though Olga Jevrić’s sculpture outwardly appears as an abstract artwork by virtue of its purely plastic properties, in essence, it possesses complex spiritual and emotional symbolic projections, which she herself very convincingly pointed out and explained with the following arguments: “Cataclysmic times – the times of collective tragedy and individual fates left a huge impact on my generation’s youth, dwelt in us as unavoidable subject matter that could primarily be articulated as a memorial object – a symbol. The topic emerged as an innermost personal need, as our creative and ethical task, as our need to leave a mark of awareness of and in time...”.

Dedicated to her art career in the contemporary world to the extreme, the career she was entirely devoted to, considering the creation of sculptures – as she put it herself – as “her reason for living”, she created an oeuvre of lasting historical value, which gained recognition within both, national and international art context.